

(ฉบับร่าง)

ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านความหลากหลายทางชีวภาพ

๑. หลักการและเหตุผล

ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง การมีสิ่งมีชีวิตนานาชนิด นานาพันธุ์ในระบบนิเวศ อันเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย ซึ่งมีมากมายและแตกต่างกันทั่วโลก ความหลากหลายทางชีวภาพมีอยู่ระหว่าง สายพันธุ์ ระหว่างชนิดพันธุ์ และระหว่างระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพระหว่างสายพันธุ์ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ ความแตกต่างระหว่างพันธุ์พืชและสัตว์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการเกษตร ความแตกต่างหลากหลายระหว่างสายพันธุ์ ทำให้สามารถเลือกบริโภคข้าวเจ้าหรือข้าวเหนียวตามที่ต้องการได้ ความแตกต่างที่มีอยู่ในสายพันธุ์ต่าง ๆ ยังช่วยให้เกษตรกรสามารถเลือกสายพันธุ์ปศุสัตว์ เพื่อให้เหมาะสมตามความต้องการของตลาดได้ เช่น ไก่พันธุ์เนื้อ ไก่พันธุ์ไข่

ประเทศไทยตั้งอยู่ใน Hotspot ที่เรียกว่า “Indo-Burma” ที่ถูกจัดอันดับให้อยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความสำคัญสูงสุด ๘ อันดับแรกของโลก และเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพต่อหน่วยพื้นที่สูง มีความร่ำรวยอุดมสมบูรณ์ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมาแต่โบราณกาล ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน โดยมีพื้นที่บนบก ๕๑๓,๑๑๕ ตารางกิโลเมตร และมีที่ตั้งอยู่ในเขตสภาพภูมิอากาศแถบร้อนชื้น ณ ใจกลางของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงก่อให้เกิดสภาพธรรมชาติอันหลากหลาย เป็นสะพานเชื่อมต่อสังคมสิ่งมีชีวิตจากเขตเหนือของโลกแถบเทือกเขาหิมาลัยและตอนใต้ของจีนกับคาบสมุทรมาเลย์ รวมถึงสังคมสิ่งมีชีวิตแบบร้อนแห้งแล้งจากกัมพูชาและลาว จึงเป็นแหล่งกำเนิดของระบบนิเวศ เขตร้อนหลากหลายประเภท ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพทางการเกษตร ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่แห้งแล้งและกึ่งชื้น ความหลากหลายทางชีวภาพในป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งภูเขา ความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลและชายฝั่ง ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งเกาะและความหลากหลายทางชีวภาพของแหล่งน้ำในแผ่นดิน ความหลากหลายทางชีวภาพได้มีส่วนสนับสนุนคำจูงใจวิถีชีวิตของคนไทยดำเนินไปโดยสมบูรณ์ พืช ผัก ผลไม้ รสชาติอาหารไทย ความหลากหลายทางชีวภาพทำให้อาหารไทย มีความหลากหลายในรูปแบบกลิ่น และรส ความหลากหลายทางชีวภาพปรากฏในยาพื้นบ้านทั้งที่ใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บและใช้บำรุงรักษาสุขภาพอนามัย ความหลากหลายทางชีวภาพจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตและการใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพมายาวนาน จากรายงานของธนาคารโลก (World Bank) ได้ประมาณการว่าชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในแต่ละปีมีมูลค่าถึง ๗๕,๐๐๐-๓๐๐,๐๐๐ ล้านบาท

อย่างไรก็ดี การใช้ประโยชน์และพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติเป็นการบริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่คำนึงถึงขีดจำกัดและศักยภาพในการฟื้นตัวของทรัพยากรชีวภาพ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของทรัพยากรชีวภาพก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ จึงเป็นปัญหาเร่งด่วนของประเทศที่จะต้องเร่งหุดยุติและวางแนวทางที่ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรมในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถธำรงรักษาคุณค่ามรดกทางชีวภาพจากความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อชนรุ่นปัจจุบันและชนรุ่นอนาคตได้อย่างยั่งยืน

๒. วิสัยทัศน์การวิจัย

ความหลากหลายทางชีวภาพได้รับความนิยมนิคมคุณค่าได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และถูกใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด เพื่อธำรงรักษาสภาพบริการจากระบบนิเวศ เพื่อผดุงพันพิภพที่สมบูรณ์พูนผลให้ยั่งยืน และเพื่ออำนวยความสะดวกประโยชน์ที่สำคัญยิ่งให้แก่ผู้คนทั้งปวง

๓. พันธกิจการวิจัย

เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงของการดำรงชีวิตของคนไทยควบคู่กับการวิจัยคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพให้นำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งสร้างกลไกในการเข้าถึงและมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพให้กับประเทศอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม รวมทั้งพัฒนาคุณค่าเพื่อใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในระดับชุมชนและระดับประเทศ

๔. เป้าประสงค์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ มีเป้าประสงค์ คือ

๑. ลดอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยสามารถธำรงรักษาระบบนิเวศประเภทต่าง ๆ ชนิดพันธุ์ แหล่งพันธุกรรมที่สำคัญ และคุ้มครององค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพที่เกี่ยวข้องไว้ได้อย่างยั่งยืน

๒. การสร้างทรัพย์สินทางปัญญาและนวัตกรรม

๓. การศึกษาวิจัยการใช้ประโยชน์ความหลากหลายเป็นไปตามพิธีสารนาโงยา (Nagoya protocol) และการแบ่งปันผลประโยชน์การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ

๕. ยุทธศาสตร์การวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพ แบ่งเป็น ๕ กลยุทธ์การวิจัย

กลยุทธ์ที่ ๑ การอนุรักษ์และการคุ้มครององค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมาย : มีผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์และการคุ้มครององค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพ

ตัวชี้วัด : ผลงานวิจัยมีคุณภาพมีกระบวนการวิจัยที่สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย สร้างเสริมองค์ความรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม

แผนงานวิจัยที่ ๑ การวิจัยเครื่องมือและกลไกการคุ้มครององค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๒ การวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางการประเมิน ดัชนีชี้วัดด้านความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย

แผนงานวิจัยที่ ๓ การวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่สำคัญ พื้นที่คุ้มครอง และระบบเชื่อมโยงพื้นที่ที่มีความสำคัญพิเศษเฉพาะสำหรับความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๔ การวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ โดยเฉพาะชนิดพืชสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ และการขยายพันธุ์สัตว์หายาก

แผนงานวิจัยที่ ๕ การวิจัยเชิงนโยบายเพื่อกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ เงื่อนไขในการให้การอุดหนุนรูปแบบต่าง ๆ ของภาคเอกชนเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๖ การวิจัยสถานภาพการผลิต การบริโภคและการใช้ทรัพยากรชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๗ การวิจัยเพื่อประเมินอัตราการสูญเสียและประเมินคุณภาพของความหลากหลายทางชีวภาพระดับระบบนิเวศ รวมทั้งการประเมินศักยภาพในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในและนอกพื้นที่คุ้มครอง

แผนงานวิจัยที่ ๘ การวิจัยสาเหตุหลักและขั้นตอนการแก้ไข ตลอดจนแนวทางการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพ

แผนงานวิจัยที่ ๙ การศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อเป็นดัชนีชี้วัดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

กลยุทธ์ที่ ๒ การสนับสนุนการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และเพิ่มมูลค่าความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมาย : มีผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ในการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และเพิ่มมูลค่าความหลากหลายทางชีวภาพ

ตัวชี้วัด : ผลงานวิจัยมีคุณภาพมีกระบวนการวิจัยที่สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย สร้างเสริมองค์ความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าความหลากหลายทางชีวภาพ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

แผนงานวิจัยที่ ๑ การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

แผนงานวิจัยที่ ๒ การวิจัยคุณค่าและศักยภาพทางเศรษฐกิจของทรัพยากรชีวภาพระดับชุมชนและอุตสาหกรรมทุกขนาด เพื่อใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แผนงานวิจัยที่ ๓ การวิจัยการสร้างแรงจูงใจและการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์พันธุ์ การพัฒนาคุณค่า การคุ้มครอง การใช้ประโยชน์ และการวิจัยโดยใช้แนวคิดเชิงปรัชญาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

แผนงานวิจัยที่ ๔ การวิจัยเพื่อพัฒนาการใช้พืชสมุนไพรอย่างยั่งยืน

แผนงานวิจัยที่ ๕ การวิจัยเกี่ยวกับการลดอัตราการสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ และการแยกการกระจายของแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของทรัพยากรชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๖ การวิจัยเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพตามจารีตประเพณี และประยุกต์ความรู้ให้ทันสมัยและได้มาตรฐานระดับสากล

แผนงานวิจัยที่ ๗ การวิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มพูนประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและบริการจากระบบนิเวศ รวมทั้งการจัดทำข้อมูลทรัพยากรพันธุกรรมด้านพืช สัตว์ จุลินทรีย์ และธนาคารพันธุกรรม

แผนงานวิจัยที่ ๘ การวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ

กลยุทธ์ที่ ๓ การลดการคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมาย : มีผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ในการลดการคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

ตัวชี้วัด : ผลงานวิจัยมีคุณภาพมีกระบวนการวิจัยที่สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย สร้างเสริมองค์ความรู้เพื่อธำรงรักษาความหลากหลายทางชีวภาพให้ยั่งยืน

แผนงานวิจัยที่ ๑ การวิจัยองค์ความรู้เกี่ยวกับมลพิษที่มีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๒ การวิจัยเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและข้อกฎหมายเพื่อควบคุมมลพิษที่มีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๓ การวิจัยเกี่ยวกับการประเมินค่าความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในเชิงเศรษฐศาสตร์และสังคม

แผนงานวิจัยที่ ๔ การวิจัยเกี่ยวกับการฟื้นฟูและเฝ้าระวังรักษาระบบนิเวศที่ให้บริการที่สำคัญยิ่ง

แผนงานวิจัยที่ ๕ การวิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มพูนความยืดหยุ่น ความคงทนของระบบนิเวศ และการเกื้อกูลของความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๖ การวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะของระบบนิเวศในการรองรับภัยคุกคาม

แผนงานวิจัยที่ ๗ การวิจัยเพื่อลดการคุกคามความหลากหลายทางชีวภาพจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

แผนงานวิจัยที่ ๘ การวิจัยการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นและเส้นทางแพร่ระบาด รวมทั้งการวิจัยเพื่อควบคุมหรือกำจัดชนิดพันธุ์ที่มีลำดับความสำคัญสูง

แผนงานวิจัยที่ ๙ การวิจัยบูรณาการเพื่อสร้างความเข้าใจและขีดความสามารถในการจัดการ เพื่อป้องกันและลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

กลยุทธ์ที่ ๔ การสร้างความตระหนักและทัศนคติต่อคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมาย : มีผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างความตระหนักและทัศนคติต่อคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ

ตัวชี้วัด : ผลงานวิจัยมีคุณภาพมีกระบวนการวิจัยที่สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย สร้างเสริมองค์ความรู้เพื่อก่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๑ การวิจัยบูรณาการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนและการถ่ายทอดความรู้สู่ท้องถิ่นและชุมชน

แผนงานวิจัยที่ ๒ การวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายของการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อนำมาใช้เป็นสัญญาณเตือนภัย

แผนงานวิจัยที่ ๓ การวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสังคมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

แผนงานวิจัยที่ ๔ การวิจัยคุณค่าของทรัพยากรชีวภาพของไทยที่เคยถูกนำมาใช้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อนำความรู้ที่ได้ประชาสัมพันธ์ให้สังคมทราบถึงคุณค่าที่แท้จริงของทรัพยากรชีวภาพของไทย

แผนงานวิจัยที่ ๕ การวิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ และคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๖ การวิจัยเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชุมชนเมืองในการบริโภคชนิดของพืชและสัตว์ เพื่อลดแรงกดดันต่อการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๗ การวิจัยสื่อ กิจกรรม และเครื่องมือส่งเสริมให้ภาคส่วนต่าง ๆ ตระหนักถึงผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

กลยุทธ์ที่ ๕ การเสริมสร้างสมรรถนะให้แก่ประเทศไทยในการดำเนินงานตามความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ

เป้าหมาย : มีผลงานวิจัยที่นำไปใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างสมรรถนะให้แก่ประเทศไทยในการดำเนินงานตามความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ

ตัวชี้วัด : ผลงานวิจัยมีคุณภาพมีกระบวนการวิจัยที่สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ มีการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย สร้างเสริมองค์ความรู้เพื่อให้ประเทศไทยมีสมรรถนะในการดำเนินงานระหว่างประเทศด้านความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๑ การวิจัยการเสริมสร้างสมรรถนะให้แก่ประเทศไทยในการดำเนินงานตามความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๒ การวิจัยเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนางานด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการวิจัยความจำเป็นในการใช้กฎหมายเพื่อการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๓ การวิจัยเพื่อสร้างความพร้อมในการเจรจา/ผลกระทบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ

แผนงานวิจัยที่ ๔ การวิจัยเกี่ยวกับการบังคับใช้และปฏิบัติตามพิธีสารนาโงยา (Nagoya protocol) ว่าด้วยการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ และความสอดคล้องกับกฎระเบียบของประเทศไทย แนวทางป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

แผนงานวิจัยที่ ๕ การวิจัยเพื่อปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ

๖. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของยุทธศาสตร์การวิจัย

เพื่อให้สามารถบรรลุตามพันธกิจการวิจัย มีปัจจัยแห่งความสำเร็จดังนี้

๑. ความชัดเจนของนโยบายการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและมาตรการต่าง ๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ

๒. ความตระหนักในการเปลี่ยนแปลงของบริบทการเปลี่ยนแปลงสถานะแวดล้อมของประเทศและของโลกต่อคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ

๓. ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจังในการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ